

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 kwietnia 2017r.

Sąd Rejonowy w Słupcy III Wydział Rodzinny i Nieletnich

w składzie następującym:

Przewodniczący: SSR Tomasz Miśkiewicz

Protokolant: st. sekr. sąd. Jolanta Trojak

po rozpoznaniu w dniu 30 marca 2017r. w Słupcy

na rozprawie

sprawy ze powództwa: P. T.

przeciwko: małoletnim D. T. i A. T. (1) reprezentowanym

przez przedstawiciela ustawowego A. T. (2)

o: ustalenie nieważności ugody sądowej

1. Stwierdza, że ugoda sądowa zawarta w dniu 19.06.2012r. w sprawie o sygn. akt III RC 91/12 Sądu Rejonowego w Słupcy pomiędzy powodem a pozwanymi jest nieważna.
2. Przyznaje adwokatowi A. L. prowadzącemu Kancelarię Adwokacką w P. od Skarbu Państwa (Sąd Rejonowy w Słupcy) kwotę 1.107,00 zł (tysiąc sto siedem złotych) tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu powodowi.
3. Przyznaje adwokatowi J. M. prowadzącemu Kancelarię Adwokacką w S. od Skarbu Państwa (Sąd Rejonowy w Słupcy) kwotę 1.107,00 zł (tysiąc sto siedem złotych) tytułem zwrotu kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu przedstawicielowi ustawowemu małoletnich pozwanych.

T. M.

Sygn. akt III RC 379/15

UZASADNIENIE

Powód P. T. wystąpił przeciwko małoletnim A. T. (1) i D. T. reprezentowanym przez przedstawiciela ustawowego A. T. (2) z pozwem o ustalenie nieważności ugody sądowej zawartej dnia 19 czerwca 2012r. przed Sądem Rejonowym w Słupcy w sprawie o sygn. akt III RC 91/12 dotyczącej zobowiązania powoda do świadczeń alimentacyjnych na rzecz małoletnich dzieci stron – A. T. (1) i D. T. z powodu znajdowania się w stanie wyłączającym świadome podjęcie decyzji, tj. wady oświadczenia woli określonej w art. 82 k.c. W uzasadnieniu pozwu powód powołał się na brak zdolności do rozpoznawania treści swoich oświadczeń, składanych zwłaszcza pod wpływem osób silnie go do tego nakłaniających. Ponadto powód wskazał, że nie zdawał sobie wówczas sprawy ze skutku zadeklarowania świadczeń alimentacyjnych w kwotach po 200 zł na każdego z małoletnich synów, zważywszy na otrzymywaną rentę socjalną w kwocie 660 zł miesięcznie. Powód zawarł ugody pojmował jako możliwość dokonania zamiany świadczeń pieniężnych na osobiste starania o utrzymywanie i wychowanie małoletnich poprzez dostarczanie środków żywnościowych oraz utrzymywanie

częstych kontaktów zgodnie z art. 135 § 2 k.r.o. Powód powołał się również na występujące u niego upośledzenie umysłowe i zaburzenia czynności psychicznych, co w jego ocenie uzasadnia uznanie ugody za nieważną na mocy art. 82 k.c.

Strona pozwana w odpowiedzi na pozew wniosła o oddalenie powództwa. W uzasadnieniu swego stanowiska podniosła, że ugoda sądowa była zawierana przed Sądem Rejonowym w Słupcy w dniu 19.06.2012r., gdzie pozwany był reprezentowany przez profesjonalnego pełnomocnika – radcę prawnego K. G.. Małoletnich reprezentowała tylko matka, nie mieli pełnomocnika z urzędu. Przy ustaleniu treści ugody Sąd orzekający z urzędu badał czy zawarta ugoda jest dopuszczalna oraz czy jej treść jest zgodna z przepisami prawa oraz zasadami współżycia społecznego. Sąd przy zawieraniu ugody nie stwierdził, by naruszała ona przepisy i zasady współżycia społecznego, a ponadto by po którejkolwiek ze stron wystąpił stan wyłączający świadome czy też swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Pozwany reprezentowany był przez profesjonalnego pełnomocnika, który również nie zakwestionował podpisanej ugody, jak też nie stwierdził by P. T. w czasie jak też przed podpisaniem ugody, znajdował się w takim stanie świadomości, która by wyłączała swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie przez niego woli. Ponadto pozwany od 19.06.2012r. do 08.06.2014r. akceptował treść zawartej ugody. Strona pozwana wniosła ponadto o zasądzenie kosztów procesu.

Sąd ustalił, co następuje:

Powód P. T. reprezentowany przez radcę prawnego oraz reprezentująca małoletnich A. i D. T. ich matka A. T. (2) dnia 19.06.2012r. przed Sądem Rejonowym w Słupcy w sprawie o sygn. akt III RC 91/12 zawarli ugodę, na mocy której powód zobowiązał się do łożenia na utrzymanie małoletnich synów A. T. (1) i D. T. alimentów w kwocie po 200 zł miesięcznie na każdego z nich, płatne z góry do rąk matki małoletnich A. T. (2) w terminie do 15-tego każdego miesiąca z ustawowymi odsetkami na wypadek zwłoki w płatności, poczynając od 1 kwietnia 2012r. P. T. jest ojcem małoletnich A. i D. i z uwagi na występujące zaburzenia psychiczne i stwierdzone upośledzenie umysłowe, w powyższej sprawie jego interesy reprezentował profesjonalny pełnomocnik. W konsekwencji strony wraz z pełnomocnikiem powoda prowadziły pertraktacje ugodowe i ostatecznie doszły do porozumienia. Ugoda sądowa została podpisana przez powoda i pozwaną oraz pełnomocnika powoda, dlatego też Sąd Rejonowy – uznając ugodę za dopuszczalną – postanowieniem z dnia 19.06.2012r. umorzył postępowanie. Powód w okresie od 19.06.2012r. do 08.06.2014r. akceptował treść zawartej ugody.

Następnie dnia 08.06.2014r. powód P. T. wniósł do tut. sądu pozew o ustalenie nieważności ugody sądowej na podstawie art. 82 k.c. powołując się na znajdowanie się w tym czasie w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji. Powód nie zdawał sobie sprawy, jaki dokument podpisał w sądzie dnia 19.06.2012r. oraz nie rozumie dlaczego do aktu ugody dopuścił się reprezentujący go z urzędu radca prawny.

Wyrok rozstrzygający po raz pierwszy tę sprawę został wydany dnia 19.05.2015r. Na mocy tego orzeczenia Sąd oddalił powództwo P. T. o unieważnienie ugody sądowej. Pismem z dnia 01.07.2015r. pełnomocnik powoda wniósł apelację zaskarżając ww. wyrok sądu w części dotyczącej oddalenia powództwa. W odpowiedzi na apelację strona pozwana wniosła o oddalenie apelacji. Powyższy wyrok został uchylony przez Sąd Okręgowy w Koninie. Sąd ten w uzasadnieniu wskazał, że wyrok Sądu I instancji jest wadliwy albowiem Sąd I instancji – opierając się w zasadzie na fakcie reprezentacji skarżącego przez profesjonalnego pełnomocnika w sprawie prowadzonej przez Sądem Rejonowym w Słupcy pod sygn. akt III RC 91/12 – błędnie wywiódł o braku materialnoprawnych podstaw do uwzględnienia złożonego roszczenia, nie rozstrzygając przy tym istoty sprawy. Zdaniem Sądu Okręgowego sam fakt reprezentacji skarżącego w toku postępowania o alimenty przez profesjonalnego pełnomocnika i brak „gróźb i szantażu” do zawarcia ugody, nie może – jak błędnie wywiódł Sąd I instancji – prowadzić do przyjęcia, że P. T. „wiedział i zdawał sobie sprawę co robi podpisując ugodę”, tym bardziej, że ze zgromadzonej w aktach sprawy dokumentacji medycznej oraz opinii sporządzonej przez Rodzinny Ośrodek Diagnostyczny – Konsultacyjny w K. wynika, że P. T. od dnia 10 lipca 1995r. zaliczony został na stałe do znacznego stopnia niepełnosprawności, rozpoznano u niego upośledzenie umysłowe lekkie ze stanem dysforii, hospitalizowany był w okresie od dnia 29 września 2013r. do dnia 20 maja 2013r. w SP ZOZ Wojewódzkim Szpitalu dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych (...) im. A. P. w G. z rozpoznaniem zaburzeń nastroju i

zachowań u osoby z upośledzeniem umysłowym umiarkowanym. Z dokumentów zebranych w aktach sprawy Sądu Rejonowego w Słupcy o sygn. akt III RC 91/12 wynika natomiast, że apelujący „nie umie czytać, pisać i nie zna się na znakach (...)”. W ocenie Sądu Okręgowego w Koninie opisane powyżej okoliczności winny zostać poddane weryfikacji przez biegłego sądowego z dziedziny psychiatrii posiadającego – w przeciwieństwie do Sądu Rejonowego – wiadomości specjalne. Dodatkowo Sąd I instancji zobowiązany został nie tylko do powołania biegłych, ale również do zadbania w szczególności o to, by biegli ustosunkowali się do ustawowych przesłanek z art. 82 k.c. W konsekwencji w celu pochylenia się przez Sąd I instancji nad kwestią podstaw materialnoprawnych wywiedzonego powództwa posiłkując się jednocześnie wiadomościami specjalnymi, tj. dowodem z opinii biegłego lekarza sądowego specjalisty psychiatry koniecznym było uchylenie wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W trakcie ponownego postępowania prowadzonego po uchyleniu wyroku przez Sąd Okręgowy w Koninie zostało ustalone, że ugoda sądowa zawarta przez strony dnia 19.06.2012r. przed Sądem Rejonowym w Słupcy w sprawie o sygn. akt III RC 91/12 jest nieważna na podstawie art. 82 k.c. Powód bowiem w czasie zawierania ugody z uwagi na stan zdrowia był w stanie wyłączającym świadome podjęcie decyzji i wyrażenie woli. Na powyższe wskazuje rozpoznane u powoda upośledzenie umysłowe umiarkowane i związane z tym deficyty intelektualne, poznawcze i emocjonalne. Ponadto powód wykazuje podatność na wpływy, a w kontakcie może dążyć do uzyskania aprobaty ze strony osób trzecich. Prezentuje nadmiernie ufną postawę wobec otoczenia, nie jest w stanie krytycznie, adekwatnie ocenić sytuacji zagrożenia. Sąd uznał, że P. T. może mieć trudności we właściwej interpretacji motywów postępowania innych osób oraz z antycypowaniem konsekwencji działań (zarówno swoich, jak i innych osób), których okoliczności nie są mu znane z doświadczenia oraz z przekazu najbliższego otoczenia, zwłaszcza dotyczących aktywności abstrakcyjnych (np. konsekwencje podpisania dokumentu).

Powód ma 43 lata, nie pracuje. Od 1995r. pozostaje w związku małżeńskim z przedstawicielką ustawową małoletnich pozwanych A. T. (2), z tym, że obecnie w Sądzie Okręgowym w Koninie toczy się sprawa o rozwód o sygn. akt I C 772/12. Ze związku małżeńskiego strony posiadają trójkę dzieci: P. (ur. (...)) oraz małoletnich pozwanych A. (ur. (...)) i D. (ur. (...)). Do stycznia 2012r. chłopcy pozostawali pod bezpośrednią opieką obojga rodziców. W wyniku nasilających się nieporozumień pomiędzy uczestnikami w styczniu 2012r. doszło do rozstania małżonków. Od tej pory syn P., najstarszy z rodzeństwa zamieszkuje wraz z ojcem, który po interwencji policji wyprowadził się do swoich rodziców. Młodszy synowie A. i D. natomiast pozostali w dotychczasowym miejscu zamieszkania pod bezpośrednią opieką matki. Natomiast aktualnie syn D. bezprawnie przebywa w miejscu zamieszkania powoda. Bezpośrednią przyczyną rozstania było agresywne zachowanie się powoda wobec małżonki. Z dokumentów dołączonych do akt sprawy wynika, że jest on osobą upośledzoną umysłowo w stopniu umiarkowanym. We wcześniejszych latach podejmował leczenie psychiatryczne w związku z występującymi okresowo stanami pobudzenia psychoruchowego z lękiem i zachowaniami agresywnymi. Od 01.10.2003r. pobiera rentę socjalną w związku z orzeczoną niepełnosprawnością. W okresie od dnia 29 września 2013r. do dnia 20 maja 2013r. hospitalizowany był w SP ZOZ Wojewódzkim Szpitalu dla Nerwowo i Psychicznie Chorych (...) im. A. P. w G. z rozpoznaniem zaburzeń nastroju i zachowań u osoby z upośledzeniem umysłowym umiarkowanym. Powód wykazuje znaczne deficyty w zakresie wiedzy ogólnej. Jednocześnie zna i rozumie znaczenie pojęć używanych przez niego w życiu codziennym, mimo deficytów w zasobie słownictwa oraz znacznych deficytów w zakresie zdolności abstrahowania, potrafi w prosty sposób opisać ich zastosowanie. Zaobserwowano również znaczne deficyty w zakresie wnioskowania, myślenia logicznego. Ponadto wykazuje podatność na wpływy, w kontakcie może dążyć do uzyskania aprobaty ze strony osób trzecich, prezentuje nadmiernie ufną postawę wobec otoczenia, nie jest w stanie krytycznie, adekwatnie ocenić sytuacji zagrożenia w rozumieniu abstrakcyjnym. W konsekwencji u powoda występuje znacznie obniżony poziom zdolności radzenia sobie w złożonych sytuacjach społecznych i w sytuacjach formalnych. Powód jest od urodzenia osobą niepełnosprawną intelektualnie. Stan ten ma charakter trwały i jako taki nie podlega leczeniu, ani tym bardziej nie rokuje nigdy poprawy.

Powyższy stan faktyczny Sąd ustalił na podstawie dokumentów dołączonych do akt sprawy, zeznań powoda P. T. (k.70v), przedstawiciela ustawowego małoletnich pozwanych A. T. (2) (k.70v), świadka K. G. (k. 231v), opinii biegłych specjalistów psychiatrii i psychologa Ł. M. oraz psychologa A. K. wraz z ich uzupełniającym przesłuchaniem (k.175-189,

218-219), akt Sądu Rejonowego w Słupcy o sygn. akt III RC 91/12, akt Sądu Okręgowego w Koninie o sygn. akt I C 772/12.

Oceniając zeznania powoda oraz strony pozwanej Sąd doszedł do wniosku, że zeznania te znajdują potwierdzenie w zgromadzonym w sprawie materiale dowodowym, w tym zwłaszcza w odniesieniu do powoda w opinii biegłych. Zeznania nie zostały w żaden sposób zakwestionowane, a również Sąd nie miał powodu aby czynić to z urzędu. Wobec tego Sąd dał wiarę zeznaniom stron.

Z uwagi na fakt, iż rozstrzygnięcie niniejszej sprawy wymagało zasięgnięcia wiadomości specjalnych Sąd dopuścił dowód z opinii biegłych sądowych specjalistów psychiatry i psychologa Ł. M. i psychologa A. K. na okoliczność ustalenia czy w czasie zawierania przez powoda ugody w sprawie III RC 91/12 przed Sądem Rejonowym w Słupcy, tj. dnia 19.06.2012r. powód z uwagi na stan zdrowia był w stanie wyłączającym świadome albo swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli.

Należy podkreślić, iż Sąd uznał opinię biegłych za w pełni przydatną dla rozstrzygnięcia sprawy. Opinia ta była logiczna, jasna, konsekwentna. W ocenie Sądu żadna ze stron nie zakwestionowała skutecznie opinii biegłego. Zarzuty przeciwko opinii stanowiły tylko polemikę z wnioskami biegłych. W konsekwencji należało uznać za przydatne wnioski wynikające z przedmiotowej opinii. W szczególności co do ustalenia, czy w czasie zawierania ugody u powoda występował stan wyłączający świadome albo swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli. Należy podkreślić, iż Sąd uwzględnił w pełni wnioski przedstawione przez biegłych w swej opinii z uwzględnieniem wyjaśnień uzupełniających złożonych w toku rozprawy. Kwestia ta będzie przedmiotem szczegółowej analizy w części prawnej uzasadnienia. Treść opinii biegłych w sposób jednoznaczny wskazuje, iż powód z uwagi na stan zdrowia w czasie zawierania ugody był w stanie wyłączającym świadome podjęcie decyzji i wyrażenie woli.

Mając to na uwadze Sąd podziela opinię biegłych, w dalszej części do niej odsyłając i przyjmując ją jak swoją własną. Podkreślenia jeszcze wymaga, iż fachowość oraz szczegółowość przedstawionej opinii okazała się dla rozstrzygnięcia sądu na tyle wystarczająca, że nie było zdaniem Sądu potrzeby powoływania alternatywnej opinii innego biegłego sądowego. Zdaniem Sądu biegli odnieśli się do zastrzeżeń stron i w konsekwencji wyjaśnili pojawiające się wątpliwości. Należy w tym miejscu wskazać, że o deficytach pozwanych powoda wypowiedzieli się także biegli z Rodzinnego Ośrodka Diagnostyczno-Konsultacyjnego w K. sporządzając w dniu 18.02.2016r. opinię dla potrzeb postępowania rozwodowego stron, którzy wskazywali, że umiejętności rodzicielskie P. T. są zdeterminowane jego deficytami intelektualnymi i poznawczymi. Jego funkcjonowanie wymaga kontroli i modelowania adaptacyjnych wzorców radzenia sobie a także regularnego leczenia psychiatrycznego (k. 390, 396, 417v akt o sygn. I C 772/12 SO w Koninie, II i III tom).

Dlatego Sąd oddalił wniosek strony pozwanej o dopuszczenie dowodu z kolejnej opinii biegłych psychologa i psychiatry (k. 222,231 w zw. z k. 231v), albowiem samo niezadowolenie strony z opinii nie jest przesłanką do uwzględnienia wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii innych biegłych. Należy wskazać, że Sąd ma obowiązek dopuszczenia dowodu z opinii dalszych biegłych, jeżeli zachodzi taka potrzeba, a więc w szczególności wtedy, gdy przeprowadzona już opinia zawiera istotne luki, jest nieprzekonująca, niekompletna, pomija lub wadliwie przedstawia istotne okoliczności, nie odpowiada na postawione tezy dowodowe, jest niejasna, nienależycie uzasadniona lub nieweryfikowalna. Sąd nie jest zobowiązany dopuścić dowód z opinii kolejnego biegłego czy też opinii instytutu tylko z tej przyczyny, że dotychczasowa opinia była dla strony niekorzystna, co podkreślił Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 13.01.2016r. V CSK 262/15.

W niniejszej sprawie strona pozwana nie zakwestionowała skutecznie opinii biegłych, a Sąd opinię uznał za przekonującą, fachową i przydatną dla sprawy. To, że powód funkcjonuje w codziennym życiu na co wskazywał przedstawiciel ustawowy małoletnich pozwanych w piśmie z dnia 14.02.2017r. (k. 222) nie oznacza jeszcze, że w pełni rozumie i zdaje sobie konsekwencje z tego co się wokół niego dzieje czy też przede wszystkim ze znaczenia, jak w tym przypadku, zawarcia ugody sądowej i jej skutków. Tytułem przykładu można wskazać, że osoby ubezwłasnowolnione

też lepiej lub gorzej radzą sobie z prostymi sprawami życia codziennego, co jednak nie oznacza, że mogłyby brać udział w czynnościach prawnych.

Świadek K. G. zeznawała na okoliczności związane z zawarciem ugody sądowej. Z zeznań tych wynika, że świadek pouczał powoda o skutkach zawarcia ugody jednak nie jest on specjalistą w zakresie oceny tego czy powód miał w tym czasie możliwość swobodnego podjęcia decyzji i jej rozumienia.

Oceniając zeznania świadka należy stwierdzić, iż nie były one kwestionowane przez strony a również Sąd nie miał powodu aby czynić to z urzędu. Podkreślić jednak należy to co wynika z opinii biegłych a mianowicie, że powód nie był w stanie samodzielnie krytycznie odnieść się do przedstawianej propozycji. Nawet jeśli pełnomocnik powoda przytoczył mu treść ugody, to i tak powód przyjął te informacje w ograniczonym zakresie, a ponadto sam nie był w stanie ocenić, czy kwota wskazana w ugodzie jest odpowiednia w stosunku do jego możliwości czy też nie. Dlatego mając to wszystko na uwadze Sąd dał wiarę zeznaniom świadka, przy czym nie mogły one mieć żadnego decydującego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy, albowiem o możliwościach intelektualnych powoda w czasie zawierania przez niego ugody decydujące znaczenie miała opinia biegłych.

Sąd oceniając dowody wynikające z dokumentów ujawnionych i przeprowadzonych na rozprawie stwierdził, że dowody te nie były przez strony kwestionowane. Również Sąd nie miał podstaw aby czynić to z urzędu, w toku postępowania nie zaszły bowiem żadne okoliczności mogące ujemnie wpłynąć na ocenę dowodową tych dokumentów. Dlatego też, nie mając podstaw do odmówienia wiarygodności tym dowodom, ich autentyczności i prawdziwości treści w nich zawartych, Sąd dał im wiarę.

Dokonując oceny materiału dowodowego wstępnie należy podkreślić, iż Sąd Rejonowy orzekł na podstawie materiału zebranego w toku postępowania w takim zakresie, w jakim inicjatywę dowodową przejawily strony. Należy, bowiem podkreślić, iż postępowanie cywilne jest postępowaniem kontradyktoryjnym, gdzie aktywność dowodowa obciąża strony procesu. Tym samym nie jest obowiązkiem Sądu poszukiwanie dowodów z urzędu. Działanie Sądu z urzędu może, bowiem prowadzić do naruszenia prawa do bezstronnego sądu i odpowiadającego mu obowiązku przestrzegania zasady równego traktowania stron (por. wyrok SN z 12.12.2000 r., V CKN 175/00, OSP 2001/7-8/116 z głosem aprobującą Broniewicza OSP 2001/7-8/116, uchwała składu 7 sędziów SN z 19.05.2000 r. III CZP 4/00, OSNC 2000/11/195). Postępowanie cywilne jest bowiem postępowaniem kontradyktoryjnym, gdzie aktywność dowodowa obciąża strony procesu. Wszelkie działania Sądu z urzędu mogłyby być poczytane jako naruszające zasadę równych praw stron, gdyż w istocie rzeczy prowadziłyby do faworyzowania jednej ze stron procesu na niekorzyść drugiej. W tej kwestii należy wskazać na art. 3 k.p.c. czy art. 232 k.p.c. Możliwość podejmowania inicjatywy dowodowej przez sąd może mieć jedynie charakter wyjątkowy w sytuacji rażącej nierównowagi procesowej stron, gdy dany dowód jest niezbędny do rozstrzygnięcia, a strona sama z przyczyn wewnętrznych nie jest w stanie przejawiać inicjatywy dowodowej. Z taką sytuacją zdaniem Sądu nie mamy do czynienia w niniejszej sprawie. Każda ze stron ma świadomość praw i obowiązków oraz konsekwencji swych działań czy zaniechań.

W konsekwencji obowiązek wynikający z art. 6 k.c. w procesie jest realizowany poprzez zgłaszanie stosownych wniosków dowodowych celem udowodnienia okoliczności, na które powołuje się strona procesu. Stosownie do art. 232 k.p.c. strony są obowiązane wskazywać dowody dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne. Ewentualne ujemne skutki nieprzedstawienia dowodu obciążają stronę, która nie dopełniła ciążącego na niej obowiązku (por. wyrok SN z 15.07.1999 r. I CKN 415/99LEX 83805). Tym samym w tej samej sprawie na stronach może spoczywać obowiązek udowodnienia różnych okoliczności faktycznych w zależności od tego, jakie skutki prawne z nich poszczególne strony wywodzą. Należy również podkreślić, iż samo twierdzenie strony nie jest dowodem, a twierdzenie dotyczące istotnej dla sprawy okoliczności powinno być udowodnione przez stronę to twierdzenie zgłaszającą (por. wyrok SN z 22.11.2001 r. I PKN 660/00, Wokanda 2002/7-8/44).

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo zasługiwało w pełni na uwzględnienie.

Powód P. T. domagał się w niniejszej sprawie ustalenia nieważności ugody sądowej zawartej dnia 19 czerwca 2012r. przed Sądem Rejonowym w Słupcy w sprawie o sygn. akt III RC 91/12 dotyczącej zobowiązania powoda do świadczeń alimentacyjnych na rzecz małoletnich dzieci – A. i D. T., twierdząc, że w chwili składania oświadczenia woli w tym zakresie ze względu na stwierdzone u niego upośledzenie umysłowe i zaburzenia czynności psychicznych, znajdował się w stanie wyłączającym świadome podjęcie decyzji.

Z uwagi na rodzaj żądania dochodzonego w niniejszej sprawie, podstawę prawną dopuszczalności roszczenia stanowi w pierwszej kolejności art. 189 k.p.c., zgodnie z którym powód może żądać ustalenia przez sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny. Decydujący dla korzystania z formy powództwa o ustalenie prawa lub stosunku prawnego jest zatem interes prawny powoda (por. orzeczenie SN z 30.12.1968r., III CZP 103/68, OSNCP 1969, nr 5, poz. 85).

Interes prawny w rozumieniu przepisu art. 189 k.p.c. stanowi samodzielną przesłankę powództwa o ustalenie o charakterze materialnoprawnym badaną na etapie merytorycznego rozpoznawania sprawy, której potwierdzenie otwiera dopiero drogę do badania i ustalania prawdziwości twierdzeń powoda, iż dane prawo lub stosunek prawny istnieje (nie istnieje), a ich potwierdzenie jako zgodnych z rzeczywistym stanem rzeczy prowadzić może do uwzględnienia powództwa (wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 23 czerwca 2016 r. I ACa 344/16). W konsekwencji zatem istnienie interesu prawnego w ustaleniu prawa lub stosunku prawnego jest jednocześnie warunkiem umożliwiającym dopiero dalsze badanie powództwa w zakresie istnienia lub nieistnienia ustalanego prawa lub stosunku prawnego. Tylko po stwierdzeniu, że powód ma interes prawny w ustaleniu nieważności ugody sądowej zawartej z przedstawicielem ustawowym małoletnich pozwanych A. T. (2), aktualna stanie się kwestia rozważania podnoszonych przez niego twierdzeń dotyczących podstawy nieważności, która została podniesiona w pozwie.

W tym kontekście Sąd zauważył, że interes prawny, o jakim mowa w art. 189 k.p.c. jest to interes dotyczący szeroko rozumianych praw i stosunków prawnych (zob. T. Rowiński, *Interes prawny w procesie cywilnym i w postępowaniu nieprocesowym*, s. 22, E. Budna, *Glosa do orzeczenia SN z 19 kwietnia 1988r., III CZP 26/88, OSP 1991, nr 1, s. 9 i n. oraz wyrok Sądu Apelacyjnego w Poznaniu z 15.04.1999r., I ACa 1046/98, OSA 1999, nr 11-12, poz. 49*), a w przypadku ustalania praw czy stosunków prawnych występuje z reguły (ale nie tylko) wówczas, gdy istnieje niepewność tego prawa lub stosunku prawnego zarówno z przyczyn faktycznych, jak i prawnych, przy czym niepewność ta powinna być obiektywna, tj. zachodzić według rozumnej oceny sytuacji, a nie tylko subiektywna, tj. według odczucia powoda (wyrok SN z 01.12.1983r., I PRN 189/83, *Legalis nr 23992*, wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 23.06.2016 r., I ACa 344/16).

W rozpoznawanej sprawie taka niepewność co do stosunku prawnego stanowi podstawę żądania powoda, który zmierza do ustalenia nieważności ugody sądowej z dnia 19.06.2012r. Skoro zobowiązanie powoda dotyczy jego obowiązków majątkowych, niewątpliwie posiada on interes prawny w ustaleniu, którego domaga się w niniejszej sprawie.

Na marginesie należy stwierdzić, że interes prawny w wystąpieniu z powództwem o ustalenie nie zachodzi w sytuacji, gdy strona powodowa ma możliwość ochrony swych praw na innej drodze. Praktycznie rzecz biorąc, interes prawny występuje wtedy, gdy sam skutek, jaki wywoła uprawomocnienie się wyroku ustalającego, zapewni powodowi ochronę jego prawnie chronionych interesów, czyli definitywnie zakończy spór istniejący lub prewencyjnie zapobiegnie powstaniu takiego sporu w przyszłości, a jednocześnie interes ten nie podlega ochronie w drodze innego środka (wyroki SN: z 4 października 2001 r., I CKN 425/2000, *LexisNexis nr (...)*; z 8 maja 2000 r., V CKN 29/2000, *LexisNexis nr (...)*; z 9 lutego 2012 r., III CSK 181/2011, OSNC 2012, nr 7-8, poz. 101, *LexisNexis nr (...)*; z 14 marca 2012 r., II CSK 252/2011, *LexisNexis nr (...)*; wyrok SA w Poznaniu z 5 kwietnia 2007 r., III AUa 1518/2005, *LexisNexis nr (...)*; postanowienie SA w Poznaniu z 28 września 2012 r., I ACz 1611/2012, *LexisNexis nr (...)*, *Lex nr 1220598*).

Następnie należy wyjaśnić, że ugoda sądowa ze względu na swój dwoisty charakter łączy elementy materialnoprawne i procesowe. Jest bowiem czynnością procesową uprawnionych podmiotów, umożliwiającą wyłączenie dalszego

postępowania sądowego co do istoty sprawy i prowadzącą do umorzenia postępowania (art. 223 k.p.c. w zw. z art. 203 § 4 k.p.c. i art. 355 § 1 k.p.c.). Jest też czynnością prawną (umową, ugodą w rozumieniu art. 917 k.c.).

Wyrażenie zgody na zawarcie ugody, a więc i na zakończenie postępowania sądowego, może być jako czynność procesowa odwołana z przyczyn uzasadnionych aż do chwili uprawomocnienia się postanowienia o umorzeniu postępowania. Ze względu na swój materialnoprawny charakter, jej postanowienia są wiążące dopóki ugoda nie zostanie prawnie podważona (wyrok SN z 13.10.1972r., III PRN 66/72, Legalis nr 16611). Ugoda bowiem podlega ogólnym przepisom o czynnościach prawnych. Strona ugody może zatem podnieść bezwzględnie nieważność lub wzruszalność zawartej ugody z powołaniem się na przepisy o wadach czynności prawnych (art. 82-89 k.c.), z uwzględnieniem szczególnej – wobec art. 84 k.c. – regulacji art. 918 k.c. (por. wyrok Sądu Okręgowego w Warszawie z 24.05.2013r., XXV C 1127/12). Możliwe jest także powoływanie się na istnienie okoliczności opisanych w przepisie art. 58 k.c., czyli wówczas gdy ugoda jest sprzeczna z ustawą albo ma na celu obejście ustawy, bądź też jeżeli jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego. Ugoda – jak każda umowa – może bowiem być nieważna w razie zaistnienia okoliczności określonych w art. 58 k.c. (wyrok SN z 21.02.2013r., IV CNP 36/12, Lex nr 1311791; wyrok SN z 16.04.2002r., V CKN 953/00).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszej sprawy należy stwierdzić, że w przytoczonym stanie faktycznym mamy do czynienia z prawomocnym zakończeniem, postępowania, w związku z tym powód słusznie wytoczył powództwo o ustalenie nieistnienia zawartej ugody na mocy art. 189 k.p.c. i w konsekwencji kwestionuje ją powołując się na wadę oświadczenia woli określoną przez ustawodawcę w art. 82 k.c.

Zgodnie z art. 82 k.c. nieważne jest oświadczenie woli złożone przez osobę, która z jakichkolwiek powodów znajdowała się w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli. Dotyczy to w szczególności choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego albo innego, chociażby nawet przemijającego, zaburzenia czynności psychicznych. Żaden ze stanów wymienionych w powołanym przepisie nie został jednak przez ustawodawcę zdefiniowany. Przez pojęcie braku świadomości należy jednak rozumieć stan charakteryzujący się zupełnym brakiem rozeznania sytuacji i przedsięwziętych przez siebie kroków, choć nie musi on polegać na pełnym zaniku świadomości (np. w efekcie omdlenia) czy też ustaniu czynności mózgu (por. post. SN z 30.04.1976r., III CRN 25/76, OSP 1977, nr 4, poz. 78; wyrok SN z 07.02.2006r., IV CSK 7/05, z glosą M. Zachariasiewicza, Rejent 2008, nr 12, s. 142 i n.). Brak swobody oznacza z kolei stan, w którym osoba rozpoznaje co prawda sens własnego i obcego działania, ale pod wpływem negatywnego oddziaływania pewnych czynników psychicznych wyłączona jest możliwość swobodnego (nieskrępowanego) decydowania. Jako przykłady takich właśnie sytuacji wymienia się w orzecznictwie działanie pod wpływem łaknienia środków odurzających lub w warunkach ostatecznego wyczerpania organizmu i siły woli spowodowanych ciężką chorobą. Chodzi przy tym niewątpliwie jedynie o uwarunkowania psychicznej natury tkwiące niejako w samej osobie składające oświadczenie woli, a nie umiejscowione w zewnętrznej sytuacji, w której osoba ta funkcjonuje (E. Gniewek (red.), Kodeks cywilny. Komentarz, wyd. 7, 2016, Legalis). Te dwa różne stany faktyczne mogą występować samodzielnie, lecz granica między stanem wyłączającym świadome powzięcie decyzji a stanem wyłączającym swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli jest bardzo płynna. Powzięcie decyzji i wyrażenie woli jest swobodne, gdy zarówno proces decyzyjny, jak i uzewnętrznienie woli nie zostały zakłócone przez destrukcyjne czynniki wynikające z właściwości psychiki czy procesu myślowego osoby składającej oświadczenie woli. Obydwie postaci stanów muszą również wynikać z przyczyny wewnętrznej, umiejscowionej w samym podmiocie składającym oświadczenie woli, a nie w sytuacji zewnętrznej (por. wyrok SN z 07.02.2006r. IV CSK 7/05, Legalis nr 173781).

Sąd stanął na stanowisku, że zgromadzony w sprawie materiał dowodowy przekonuje, że w chwili podpisywania ugody sądowej w dniu 19.06.2012r. P. T. znajdował się w stanie wyłączającym świadome podjęcie decyzji i wyrażenie woli z uwagi na stan zdrowia.

W ocenie Sądu za przyjęciem takiego stwierdzenia przemawiają w szczególności wnioski opinii biegłych sądowych Ł. M. i A. K., których ustalenia korespondowały ze zgromadzoną w sprawie dokumentacją medyczną. Przy czym należało mieć na uwadze, iż biegli swoją opinię wyrazili jednoznacznie, uzasadniając ją w sposób prawidłowy pod względem logicznym i odwołując się zarówno do posiadanej wiedzy specjalnej, jak i materiału dowodowego zebranego w sprawie.

Ponadto, żadna ze stron nie zakwestionowała skutecznie wartości dowodowej opinii. W ocenie Sądu zatem, opinia ta mogła stanowić w pełni wartościowe źródło ustaleń faktycznych w sprawie, w zakresie w jakim jej rozstrzygnięcie wymagało posiadania wiedzy specjalnej z zakresu psychiatrii.

Sąd stwierdził, że z ustalonego w sprawie stanu faktycznego wynika, że powód P. T. od urodzenia jest osobą niepełnosprawną intelektualnie. Całość dostępnych informacji, w szczególności dane z wywiadu odnośnie szkoły, funkcjonowania, pobytów szpitalnych, stwierdzony poziom intelektu podczas przeprowadzonego badania psychologicznego, wskazuje na upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym. Stan ten ma charakter trwały i jako taki nie podlega leczeniu ani tym bardziej nie rokuje nigdy poprawy. W uzasadnieniu opinii z dnia 29.07.2016r. biegli wskazali, że u osób z niepełnosprawnością intelektualną stopnia umiarkowanego myślenie ma charakter przedoperacyjny, konkretno-obrazowy, a zdolność do rozumienia rzeczywistości i formułowania o niej wniosków jest znacznie ograniczona. Występuje spowolnienie dynamiki myślenia i spostrzegania. Zdolność do wyodrębniania istotnych szczegółów, cech przedmiotów i zjawisk jest obniżona. Pojawiają się błędy w ujmowaniu związków między zdarzeniami, co sprzyja zmyśleniom i konfabulacjom. Dominuje uwaga mimowolna, ze zmniejszoną zdolnością do utrzymywania uwagi dowolnej oraz poważne problemy w zapamiętywaniu, przechowywaniu i odtwarzaniu informacji. Deficyty sfery poznawczo-intelektualnej oraz emocjonalnej sprawiają, że powód wykazuje podatność na wpływy, a w kontakcie może dążyć do uzyskania aprobaty ze strony osób trzecich. Prezentuje nadmiernie ufną postawę wobec otoczenia, nie jest w stanie krytycznie, adekwatnie ocenić sytuacji zagrożenia. Może mieć trudności we właściwej interpretacji motywów postępowania innych osób oraz z antycypowaniem konsekwencji działań (zarówno swoich, jak i innych osób), których okoliczności nie są mu znane z doświadczenia oraz z przekazu najbliższego otoczenia, zwłaszcza dotyczących aktywności abstrakcyjnych (np. konsekwencje podpisania dokumentu). Mimo, że w czasie zawierania ugody powód był reprezentowany przez radcę prawnego nie zrozumiał jej treści, pod którą się podpisał bowiem nie jest on w stanie samodzielnie krytycznie odnieść się do przedstawianej propozycji. Nawet jeśli pełnomocnik powoda przytoczył mu treść ugody, to i tak powód przyjął te informacje w ograniczonym zakresie, a ponadto sam nie był w stanie ocenić, czy kwota wskazana w ugodzie jest odpowiednia w stosunku do jego możliwości czy też nie. Nie można bowiem przyjąć, że obecność profesjonalnego pełnomocnika wykluczyła możliwość istnienia stanu wyłączenia świadomości u powoda, gdyż należy podkreślić, że powód ma ograniczoną możliwość rozumienia oraz odniesienia się do swojej sytuacji majątkowej i możliwości realizacji zobowiązania wynikającego z zawartej ugody. W konsekwencji okoliczności podczas podpisywania ugody, w jakich znalazł się powód oraz brak umiejętności określenia abstrakcyjnej konsekwencji swojego zachowania wskazują na to, że w czasie zawierania ugody sądowej powód kierował się przede wszystkim zaufaniem wobec reprezentującego go rady prawnego.

W świetle powyższych ustaleń zasadne jest stwierdzenie, że powód P. T. z uwagi na swój stan zdrowia w czasie zawierania ugody, tj. dnia 19.06.2012r. był w stanie wyłączającym świadome podjęcie decyzji i wyrażenie woli.

Sąd stanął przy tym na stanowisku, że przedstawiciel ustawowy małoletnich pozwanych nie przedstawił takich dowodów, które podważałyby powyższe ustalenia. Poddając szerokiej analizie twierdzenia i dowody przedstawione przez stronę pozwaną na poparcie okoliczności, z których wywodziła wnioski o braku przesłanki z art. 82 k.c., Sąd miał na uwadze, że nie ma znaczenia to, że powód w okresie od 19.06.2012r. do 08.06.2014r. akceptował treść zawartej ugody. Z powyżej przedstawionych ustaleń wynikających z opinii biegłych wynika również wniosek, że fakt reprezentowania powoda przez radcę prawnego w czasie zawierania ugody sądowej nie wyklucza możliwości przyjęcia występowania u powoda w tym okresie stanu wyłączającego świadome podjęcie decyzji i wyrażenie woli. Deficyty intelektualne poznawcze powoda sprawiają, że wykazuje on podatność na wpływy i w konsekwencji ze względu na zaufanie wobec reprezentującego go pełnomocnika zgodził się na warunki ugody i podpisał ją.

W świetle okoliczności faktycznych ustalonych w sprawie Sąd stwierdził zatem, że powództwo o ustalenie nieważności ugody sądowej zawartej dnia 19 czerwca 2012r. przed Sądem Rejonowym w Słupcy w sprawie o sygn. akt III RC 91/12 dotyczącej zobowiązania powoda do świadczeń alimentacyjnych na rzecz małoletnich dzieci stron – A. T. (1) i D. T. w pełni zasługuje na uwzględnienie. W konsekwencji zgodnie z art. 82 k.c. złożone przez powoda oświadczenie woli obarczone jest wadą skutkującą nieważnością przedmiotowej ugody z uwagi na występujący u powoda stan wyłączający świadome podjęcie decyzji i wyrażenie woli w chwili zawierania ugody zdeterminowany stanem zdrowia

powoda. Należy podkreślić bowiem, że złożenie przez jedną ze stron czynności prawnej oświadczenia woli w stanie wyłączającym świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli skutkuje bezwzględną nieważnością czynności. Sankcja bezwzględnej nieważności oznacza, że czynność prawna jest nieważna ex ante, a fakt ten Sąd bierze pod uwagę z urzędu.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej powodowi i przedstawicielowi ustawowemu małoletnich pozwanych z urzędu, Sąd orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. w zw. z § 2 ust. 1 i § 6 pkt 3 w zw. z § 19 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jednolity - Dz. U. z 2013r., poz. 461 z późn. zm.), przy czym Sąd uwzględnił także § 13 ust. 1 pkt 1 powołanego rozporządzenia, jako że strony podejmowały czynności również przed Sądem II instancji, mającym zastosowanie w niniejszej sprawie na podstawie § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.10.2015r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015r. poz. 1800 z późn. zm.). Wartość przedmiotu sprawy wyniosła kwotę 4.500,00 zł, wobec tego stawka minimalna dla obydwu pełnomocników za prowadzenie sprawy przed Sądem I i II instancji wyraża się kwotą 900,00 zł. Przy uwzględnieniu podatku VAT wynoszącego 23% o którego wartość zwiększa się wynagrodzenie pełnomocnika, łączna wysokość wynagrodzenia każdego z pełnomocników wynosi kwotę 1.107,00 zł.

T. M.